

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Факультет історії та права
Кафедра філософії, політології
та міжнародних відносин

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

СИЛАБУС

2019 – 2020 навчальний рік

Силабус це персоніфікована програма викладача для навчання студентів з кожного предмета, що оновлюється на початок кожного навчального року.

Силабус розробляється відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця відповідного рівня та згідно навчального і робочого навчального планів, з врахуванням логічної моделі викладання дисципліни.

Силабус розглянутий на засіданні кафедри філософії, політології та міжнародних відносин.

Протокол від «30» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри _____ (д-р філос.н., доц. Харченко Ю.В.)
(підпис) (науковий ступінь, вчене звання, ініціали та прізвище)

Розробник: кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, політології та міжнародних відносин
Харченко Сергій Петрович

1. Ел. адреса: spharchenko_1@ukr.net

Графік консультацій: Середа, 14.20, 3/3 №2

2. Опис навчальної дисципліни: філософія права

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Спеціальність:	081 Право; 262 Правоохоронна діяльність
Освітньо-професійна програма:	Право; Правоохоронна діяльність
Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Форма навчання:	денна, заочна
Курс:	1-й
Семестр:	1-й
Тип дисципліни:	Нормативна
Кількість кредитів	3
Блоків (модулів)	3
Загальна кількість годин	90
Тижневих годин для денної форми навчання: 2	
Лекції	10 год.
Практичні, семінарські	8 год.
Лабораторні	—
Самостійна робота	72 год.
Індивідуальне науково-дослідне завдання (есе, аналітичний звіт, тези тощо)	Глосарій
Вид підсумкового контролю:	Диф. залік
Сторінка дисципліни на сайті університету	
Зв'язок з іншими дисциплінами.	Теорія держави і права, Історія держави і права України, Історія держави і права зарубіжних країн, Історія політичних та правових учень, Порівняльне правознавство, галузеві юридичні дисципліни

3-4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета:

- підготовка професіоналів, які мають високу правосвідомість та правову культуру, які в професійній діяльності зможуть володіти необхідними знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних питань з юриспруденції;
- отримання майбутніми фахівцями філософсько-правових знань, набуття навичок аналізу реальних правових процесів і вміння приймати обґрунтовані рішення з приводу правових проблем, пов'язаних з їх подальшою практичною діяльністю.

Завдання:

- формувати у студентів системні знання про об'єкт, предмет і методи філософії права, її понятійно-категоріальний апарат, основні вітчизняні та зарубіжні філософсько-правові школи, напрями, концепції праворозуміння, сутність та смисл права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, владою, законом, особливості взаємодії юриспруденції та філософії права як форм суспільної свідомості,
- формувати особисту політичну і громадянську позицію;
- підвищити рівень правової та політичної культури;
- сформувати вміння використовувати ціннісно-нормативні принципи різних типів праворозуміння у науково-дослідній та практичній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- об'єкт, предмет і методи, завдання філософії права, її понятійно-категоріальний апарат;
- зміст і специфіку основних ідей та підходів на різних етапах історичного розвитку філософсько-правової науки;
- основні вітчизняні та зарубіжні філософсько-правові школи, напрями, концепції філософсько-правової думки;
- підходи щодо визначення природи, сутності та смислу права – як міри свободи особи – у її взаємовідносинах із державою, владою, законом;
- особливості взаємодії права з іншими формами суспільної свідомості.
- світоглядні та методологічні аспекти становлення європейського права.

вміти:

- визначати світоглядно-методологічні засади розвитку правової теорії та практики;
- здійснювати критичний аналіз особливостей різних типів праворозуміння;
- давати характеристику основним концепціям філософії права,
- виявляти специфіку філософського світогляду причини протиправної діяльності,
- визначати основні функції права,
- виділяти єдність і відмінності між природним та позитивним правом,
- об'єднувати методологічні можливості філософського та правового підходів щодо актуальних проблем правової реальності;
- формувати особисту громадянську позицію на засадах розвитку загальної та правової культури, національно-патріотичної свідомості тощо;
- аналізувати філософсько-правові та юридичні категоріальні концепти не тільки в історичному контексті, але і з метою сприяння реформуванню правової системи в сучасних умовах на основі гуманістичних правових цінностей, поступального та стабільного розвитку громадянського суспільства.

сформовані/закріплені компетентності:

- розуміння специфіки основних світових напрямів у формуванні і розвитку сучасних концепцій філософії права; особливостей підходів до вирішення правових проблем у філософії права як науці; сутності основних елементів структури філософії права як відображення фундаментальної структури самого права;

- володіння теоретичним матеріалом та термінологією; системою знань філософсько-правових методів пізнання; навичками тлумачення законів, моделювання правових ситуацій, дій, подій, явищ і фактів з огляду на соціокультурні тенденції розвитку права, здійснення філософсько-правового аналізу у юридичній практиці, прогнозування розвитку правової та соціальної держави, правосвідомості та правового життя в Україні;

- уміння застосовувати набуті знання в професійній діяльності; аналізувати та правильно застосовувати положення нормативно-правових актів; використовувати механізм захисту прав та законних інтересів людини і громадянина; робити висновки та практичні пропозиції щодо покращення процесів державотворення в Україні в аспекті розбудови правової держави і громадянського суспільства;

- здатність розуміти та аналізувати світоглядні, соціально значущі філософські проблеми, питання ціннісно-мотиваційної орієнтації; значення гуманістичних цінностей свободи та демократії;

- здатність поважати культурні традиції, толерантно ставитися до соціокультурних відмінностей;

- здатність здійснювати професійну діяльність на основі розвиненої правосвідомості, правової культури;

- здатність поважати честь і гідність особистості, дотримуватися і захищати права і свободи людини і громадянина, не допускати проявів сваволі.

5. Зміст дисципліни. Календарно-тематичний план

Тиж. / дата / год.	Тема, план	Форма діяльності (заняття) /	Література Ресурси в Інтернеті	Самостійна робота, завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання
Тижд. 1-6. 6 акад. год.	<p>Модуль 1. Предмет, функції, призначення філософії права</p> <p>Тема 1. Філософія права, її зміст та призначення</p> <p>1. Філософія права як окрема філософська наука: предмет, задачі, функції.</p> <p>2. Філософія права в системі філософії і юриспруденції.</p> <p>3. Структура філософії права.</p> <p>4. Основні категорії філософії права.</p> <p>5. Значення філософії права для підготовки майбутніх юристів.</p>	Лекція 2 год. Семинар 2 год.	Презентація, відеоматеріали	6 год. 1) Творче завдання: значення філософії права для підготовки юриста; 2) Таблиця: «Порівняння філософії права та теорії права»	2 бала	
	<p>Тема 2. Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу</p> <p>1. Онтологічна природа права. Правова реальність</p> <p>2. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.</p> <p>3. Концепції праворозуміння.</p> <p>4. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.</p> <p>5. Правові відносини і правову свідомість, сутність і структура.</p>	Лекція 2 год.	Презентація, відеоматеріали	6 год. 1) Творче завдання: «Сучасні концепції юснатуралізму»	2 бала	
	<p>Тема 3. Філософські аспекти взаємодії права та влади</p>		Презентація, відеоматеріали	10 год. 1) Творче завдання: «Роль світоглядних і моральних факторів у конфліктних та	4 бала	

				екстремальних ситуаціях в професійній діяльності правоохоронців»; 2) Конспект : «Філософсько-правове розуміння сутності правової держави і громадянського суспільства»		
Тижд. 7-10. 4 акад. год.	Модуль 2. Історичні типи філософії права Тема 4. Історичні типи філософії права 1. Філософія права античності та середньовіччя. 2. Філософсько-правова думка доби Відродження та Реформації. 3. Філософсько-правова думка Нового часу. Історична школа права і марксизм. 4. Філософсько-правова думка доби Київської Русі. 5. Загальна характеристика сучасної філософії права.	Лекція 2 год. Семинар 2 год.	Презентація, відеоматеріали	10 год. Презентація на тему: «Історія розвитку філософсько-правової думки»	4 бала	
	Тема 5. Філософія права ХХ століття			8 год. Презентація на тему: «Історична шкала права».	4 бала	
Тижд. 11-16. 8 акад. год.	Модуль 3. Основні проблеми філософії права Тема 6. Правова антропологія 1. Антропологія філософська та правова. 2. Природа людини і право. Поняття «людина юридичний» 3. Філософський зміст і обґрунтування прав людини. 4. Співвідношення громадянського суспільства та правової держави.	Лекція 2 год. Семинар 2 год.		4 год. 1)Творче завдання: «Свобода і юридична відповідальність. Гуманізм і проблема покарання. Юридичний механізм забезпечення прав людини»	2 бала	

<p>Тема 7. Правова аксіологія. Ціннісний вимір права та система правових цінностей</p> <p>1.Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи. 2. Свобода як цінність. Право як форма свободи. Свобода і відповідальність. 3. Справедливість як соціально-правова цінність. 4. Право і мораль. 5. Рівність як ключове поняття в аксіології права.</p>	Лекція 2 год.		<p>8 год.</p> <p>1) Творче завдання: «Свобода і справедливість як категорії правової аксіології»</p>	2 бала	
<p>Тема 8. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві. Методологія філософії права</p>	Семінар 2 год.		<p>8 год.</p> <p>1) Творче завдання: «Філософсько-методологічна рефлексія поняття істини в праві. Розслідування злочину як різновид пізнавального процесу». 2) Схема: «Ієрархія методів та підходів до вивчення права»</p>	2 бала	
<p>Тема 9. Філософія права і особистість юриста</p>		Презентація, відеоматеріали	<p>12 год.</p> <p>1) Творче завдання: «Філософська культура юриста (методологічна, аксіологічна). Роль особистісних якостей юриста в утвердженні принципу справедливості в життєдіяльності суспільства»</p>	2 бала	

6. Плани семінарських занять

Семінар № 1. Загальна характеристика, предмет філософії права

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика філософії права, її значення і місце в системі юридичної освіти.
2. Історичні етапи та закономірності розвитку філософії права.
3. Специфіка сучасного розуміння предмета філософії права.
4. Структура і функції філософії права.
5. Співвідношення філософії права і загальної теорії права, соціології права, історії філософії права і філософії.

Рекомендована література до теми:

- 1) Алексеев С.С. Философия права. – М.: Норма, 1998. – Гл. 1. – С. 1-24.
- 2) Алексеев С.С. Право на пороге нового тысячелетия: Некоторые тенденции мирового правового развития – надежда и драма современной эпохи. – М.: Статут, 2000. – Диктат бытия и рациональное в праве. – С. 133-164.
- 3) Гегель. Философия права. – М.: Мысль, 1990. – С. 59-60, 379-384.
- 4) Джентиле Ф. О роли философии права в изучении юриспруденции в Италии // Государство и право. – 1995. – № 1. – С. 132-137.
- 5) Керимов Д.А. Предмет философии права // Государство и право. – 1994. – № 7. – С. 3-10.
- 6) Керимов Д.А. Методологические функции философии права // Государство и право. – 1995. – № 9. – С. 5-12.
- 7) Козловський А.А. Гносеологічні засади взаємозв'язку філософії та права // Козловський А.А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – С. 194-201.
- 8) Малинова И.П. Философия права в системе юридического образования // Российский юридический журнал. – 1995. – № 3.
- 9) Нерсисянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М., 1997. – С. 7-39.
- 10) Новгородцев П.И. О задачах современной философии права // Новгородцев П.И. Сочинения. – Москва: Раритет, 1995. – С. 300-306.
- 11) Пермяков Ю.Е. Лекции по философии права: Учебное пособие. – Самара: Изд-во «Самарский университет», 1995. – С. 3-14.
- 12) Петрова Л.В. Нариси з філософії права: Навчальний посібник. – Харків: Національна юридична академія, 1995. – Розділ 1. – С. 7-90.
- 13) Рабінович П.М. Філософія права: деякі наукознавчі аспекти // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 1. – С. 36-46.
- 14) Тихонравов Ю.В. Основы философии права. – М.: Вестник, 1997. – Гл. «Сущность философии права». – С. 10-46.
- 15) Філософія права: Навчальний посібник / За ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – Розділ I. Вступ до філософії права. Предмет філософії права. – С. 5-30; Розділ II. Методологія та інструментарій філософії права. – С. 31-87.
- 16) Франк С.Л. Духовные основы общества. – Москва: Республика. – 1992. – Раздел «Социальная философия и философия права». – С. 21-25.
- 17) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – (Природне право. – С. 92-101).

18) Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – Розділ 1. – С. 5-42.

Семінар № 2. Історичні типи філософії права

Питання до семінарського заняття:

1. Становлення філософсько-правової думки античності (Ст. Індія, Ст. Китай, Демокрит, софісти, Сократ, Платон, Арістотель). Давньоримська філософія права (Цицерон, римські юристи, Сенека).

2. Розуміння людини та суспільства в середньовічній філософії права (Августин Блаженний, Фома Аквінський) та в епоху Відродження, Реформації (Лоренцо Валла, Жан Боден, Томас Мор).

3. Філософсько-правова думка Нового часу. Філософсько-правові ідеї Канта, Гегеля.

4. Історична школа права і марксизм.

5. Філософія права ХХ століття.

6. Становлення та розвиток української філософсько-правової науки.

7. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності. Основні типи праворозуміння.

Рекомендована література до теми:

1) Алексеев С. С. Философия права / С.С. Алексеев. – М.: 1997.

2) Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.

3) Гегель. Основи філософії права / Гегель. – К., 2000.

4) Кант Й. Метафизические начала учения о праве // Кант Й. Критика практического разума. – СПб., 1995

5) Кант И. К вечному миру // Соч., Т.6. – М., 1966.

6) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.

7) Малинова И.П. Философия права. (От метафизики к герменевтике). – Екатеринбург, 1995.

8) Нерсесянц В.С. Философия права: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М : Норма, 2006. – 848 с.

9) Петрова Л.В. Нариси з філософії права. – Х.: Національна юридична академія України, 1995. – 260 с.

10) Пермяков Ю.Е. Лекции по философии права. – Самара, 1995.

11) Радбрух Г. Философия права. – М., 2004.

12) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 336 с.

13) Філософія права: Навч. посібн. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байранча, С.І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.

14) Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін.; [за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данільяна]. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

15) Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.

16) Юрчук В.С. Философия права: Курс лекций / [Сост. В.С. Юрчук]. – М.: МИЭМП, 2007 – 140 с.

Семінар № 3. Правова антропологія

Питання до семінарського заняття:

1. Сутність людини та антропологічні передумови праворозуміння. Поняття правової антропології.
2. Особистість і право. Філософський зміст інституту прав людини. Генеза прав і свобод людини в історії людства.
3. Правосвідомість як філософсько-правова проблема.
4. Ознаки та структурна організація громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства, держави та правової держави.
5. Гармонійна межа влади держави над людиною. Свобода і відповідальність, їх закріплення в Конституції України.

Рекомендована література до теми:

- 1) Бачинін В.А. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів / В.А. Бачинін, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 2) Бігун В.С. Антропологія, аксіологія та соціологія права. До питання про праворозуміння / Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С.23-32.
- 3) Гудима Д.А. Людинорозуміння у правовій науці (до характеристики сучасного поняттєвого апарату / Проблеми філософії права. 2005. Т. III. – № 1-2. – С. 256-266.
- 4) Костицький М.В. Філософія права як наука і навчальна дисципліна / Проблеми філософії права. 2003. – Т. 1. – С. 17-21.
- 5) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.
- 6) Нерсесянц В.С. Філософія права: Учебник для вузов / [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Норма, 2006. – 848 с.
- 7) Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – К.: Основи-Дніпро, 1993. – 415 с.
- 8) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 336 с.
- 9) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
- 10) Шелер М. Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. – М.,1988.
- 11) Штурцев Ю. Ю. Антропологія права як форма наукової діяльності / Проблеми філософії права. 2006-2007. Т. IV-V. – С.193-199.

Семінар № 4. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина у праві. Методологія права

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика, предмет правової гносеології.
2. Категорія істини як центральна категорія правової гносеології.
3. Пізнавальні процеси у правотворчості та правореалізації. Рівні знання у праві: гадка, поняття права, ідея права.
4. Правова практика як критерій правової істини.
5. Зміст методології філософії права та її рівні.
6. Основні структурні компоненти методології права та призначення філософії права.

Рекомендована література до теми:

- 1) Бабаев В.К. Нома права как истинное суждение // Правоведение. – 1976. – № 2. – С. 30-37.
- 2) Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід: Монографія для науковців, виклад., аспірант., ад'юнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 272 с.
- 3) Басков В.И. Истина в уголовном процессе // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. Право. – 1995. – № 3.
- 4) Бачинін В.А. Філософія права: Підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинін, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 5) Кальной И.И. Философия права: Учебник. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2007. – 259 с.
- 6) Керимов Д.А. Соотношение теоретической и практической деятельности в процессе познания права // Сов. гос. и право. – 1980. – № 3. – С. 13-21.
- 7) Козловський А.А. Право як пізнання: Всуп до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.
- 8) Кузнєцов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. – К.: ВД «Стилос: ПЦ «Фоліант», 2006. – 382 с.
- 9) Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003-2010). – Х.: Право, 2011. – 336 с.
- 10) Малахов В.П. Философия права: Учебн. пособие. – 2-е изд. – Екатеринбург: Деловая книга, 2007. – 360 с.
- 11) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекцій. – 3-е изд., – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2006. – 262 с.
- 12) Нерсисянц В.С. Правовая гносеология; Неокантианские концепции философии права // Нерсисянц В.С. Философия права. – М., 1997. – С. 61-68, 567-572.
- 13) Рабінович П.М. Сутність праворозуміння // Право України. – 2007. – №9. – С. 3-7.
- 14) Таллер Р.И. Философия как логика и методология познания права. – Саратов., 1989.
- 15) Философия права / Под ред. В.С. Нерсисянца. – М.: НОРМА, 2000. – 256 с.
- 16) Философия права: Хрестоматия / Под ред. Н.И. Панова. – К.: ИД Ин-Юре, 2002. – 382 с.
- 17) Філософія права / За ред Дж. Фейнберга. – К.: «Основи», 2007. – 1256 с.
- 18) Філософія права: Навч. посіб. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – Х.: Прапор, 2006. – 272 с.
- 19) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін.; За заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
- 20) Філософія права: Навч.-метод. посіб. / О.О. Бандура, В.М. Вовк, М.В. Костицький, Ю.С. Симон та ін.; За ред. акад. М.В. Костицького. – К. : КНУВС, 2007. – 160 с.
- 21) Філософія права: Навчальний посібник / За ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – Розділ VI. Правова епістемологія: істина у правотворчості та правозастосуванні. – С. 291-329.

22) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с. (Неокантіанські теорії права. – С. 16-18).

6. Література для вивчення дисципліни.

1. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права: Підручник. – К.: Видавничий дім «ІН ЮРЕ», 2006. – 472 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / Ю.С. Шемшученко (ред.). – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.
3. Вовк В.М., Кравець В.М., Симон Ю.С. та ін. Словник основних термінів з філософських дисциплін. – К.: КНУВС, 2006. – 120 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
5. Гудима Д.А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження / Редкол. П.М. Рабінович та ін. – Серія І. Дослідження та реферати. – Вип. 20. – Львів: Край, 2009. – 292 с.
6. Дворкін Р. Серйозний погляд на права. – К.: Основи, 2000. – 520 с.
7. Кальной И.И. Философия права: Учебник. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2007. – 259 с.
8. Кант И. Основание метафизики нравов // Лекции по этике. – М.: Республика, 2000. – 431 с.
9. Кистяковский Б.А. Философия и социология права. – СПб.: Изд-во Русского Христианского гуманитарного института, 2008. – 790 с.
10. Костицький М.В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції: Вибрані наукові праці – Чернівці: Рута, 2008. – 560 с.
11. Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2006. – 382 с.
12. Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці: статті, аналітичні огляди, переклади (2003-2010). – Х.: Право, 2011. – 336 с.
13. Малахов В.П. Философия права: Учебн. пособие. – 2-е изд. – Екатеринбург: Деловая книга, 2007. – 360 с.
14. Масликов И.С. Юридический словарь. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 319 с.
15. Мельничук Н.Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі: Монографія. – Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л.: 2010. – 439 с.
16. Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций. – 3-е изд., – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2006. – 262 с.
17. Рікер П. Право і справедливість. К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
18. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2005. – 536 с.
19. Философия права / Под ред. В.С. Нерсисянца. – М.: НОРМА, 2000. – 256 с.
20. Философия права: Хрестоматия / Под ред. Н.И. Панова. – К.: ИД Ин-Юре, 2002. – 382 с.
21. Філософія права: Навч. посіб. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байрачна, С.І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – Х.: Прапор, 2006. – 272 с.
22. Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; За заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
23. Філософія права / За ред. Дж. Фейнберга. – К.: «Основи», 2007. – 1256 с.

24. Філософія права: Словник / Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І – К.: Концерн «Видавничий дім» «Ін Юре», 2009. – 408 с.
25. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
26. Фуллер Л. Мораль права. – К.: Сфера, 1999. – 232 с.
27. Харт Х.Л.А. Поняття права – Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007. – 302 с.
28. Хеффе О. Политика, право, справедливость. Основоположения критической философии права и государства. – М.: Гнозис, 1994. – 313 с.
29. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
30. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.
31. Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 1998-2002. – Т. 1-4.
32. Юрчук В.С. Філософія права: Курс лекцій / [Сост. В.С. Юрчук]. – М.: МИЭМП, 2007 – 140 с.

Інформаційні ресурси

www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського
www.memory.gov.ua	Український інститут національної пам'яті
URL: http://textbooks.net.ua/content/category/26/76/32/	Матеріали з навчального предмету «Філософія права»
URL: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/Files/media.htm	Мультимедійний посібник «Філософія права»

7. Політика виставлення балів. Вимоги викладача

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації освітнього процесу за кредитно-трансферною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ЄКТС та національною шкалою оцінювання.

7.1. Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання навчальних досягнень студента (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до модулів) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання) та активності студента на занятті.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;

– систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критеріями оцінки є:

усні відповіді:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, цілісність, системність відповіді, культура мови;
- самостійність суджень студента і творчість мислення, його теоретичний рівень;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні узагальнення, уміння робити порівняльний аналіз;
- рівень сформованості і здатності вирішувати комунікативні завдання, визначені в робочій навчальній програмі (організація дискусії із проблемного питання, вміння давати стислі й місткі відповіді опонентам у дискусії, аргументовано захищати свою концепцію і висновки, підводити висновки за результатами дискусії);

виконання письмових завдань:

- логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальний бал за виступ з питань певної теми модуля на *семінарському занятті* – 4 бали:

К-сть балів	Критерії оцінювання
3,5-4	студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить покликання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує
2,5-3	студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей
1,5-2	студент засвоїв матеріал на рівні переказування, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок
0,5-1	студент невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок

До 2-х балів виставляється студентові, який робив вдалі доповнення протягом семінарських занять з певної теми модуля, виправляв неточності, старанно працював впродовж заняття, залучався до колективних обговорень;

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів;

До 8 балів студент може отримати за виконані завдання *самостійної роботи* з певної теми модуля, з урахуванням якості, повноти виконання завдання;

До 5 балів – виставляється студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, були учасниками олімпіад, конкурсів, – за рішенням кафедри.

До 8 балів виставляється студентам в кожному модулі за виконання комплексної контрольної роботи.

Для проведення контрольних робіт розроблено модульні контрольні завдання двох варіантів. Варіанти завдань для модульного контролю є рівнозначні за трудомісткістю.

За виконання завдань комплексної контрольної роботи студент отримує **оцінку** (кількість балів): максимальна кількість балів – 8.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання роботи викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Перескладання контрольної роботи допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

До 40 балів передбачено за виконання ІНДЗ: Глосарій дисципліни (термінологічний словник та словник персоналій).

Студент, який не з'являвся на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав **поточних оцінок**, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

7.2. Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни «Філософія права» передбачена така форма семестрового контролю, як диференційований залік, який проводиться в останній тиждень семестру.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів:

- поточного контролю, виконання контрольних робіт,
- за виконану самостійну роботу кожного модуля,
- за виконане ІНДЗ (до 40 балів).

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з цієї дисципліни за кредитно-трансферною накопичувальною системою (набрали не менше 60 % від 100 балів), сумарний результат семестрового контролю в балах та дворівневою шкалою «зараховано», «не зараховано», за шкалою ЄКТС заноситься у Відомість обліку успішності, Залікову книжку студента. Заповнена та оформлена відомість обліку успішності повертається у деканат у визначений термін особисто викладачем.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F в ЄКТС) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академзаборгованості.

7.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна «Філософія права» Денна форма навчання

Модуль № 1	ЗА МО ДУ	Модуль № 2	М О	Модуль № 3	М О Д	ІНДЗ	Сума
------------	----------------	------------	--------	------------	-------------	------	------

Семінари Т. 1-3	СРС	КР 1		Семінари Т. 4-5	СРС	КР 2		Семінари Т. 6-9	СРС	КР 2		Глосарій	Підсумкова семестрова
4	8	8	20	4	8	8	20	4	8	2	20	40	100

T1, T2 ... T9 – теми модулів.

Заочна форма навчання

Модуль № 1		РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 1	Модуль № 2		РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 2	Модуль № 3		РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 3	Комплексна контрольна робота	ІНДЗ	Сума
Семінари Т. 1-3	СРС		СРС	СРС		Глосарій	Підсумкова семестрова				
2	8	10	10	10	10	10	30	40	100		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з можливістю повторного складання

8. Підсумковий контроль

8.1. Питання до заліку

1. Філософія права в системах філософії та юриспруденції. Сутність та особливості філософського підходу до права. Предмет філософії права. Значення парадигми новітньої науки для розуміння права.

2. Структура, функції, основне питання філософії права.

3. Співвідношення предметів та методології філософії права, загальної теорії права та соціології права.

4. Правова онтологія: онтологічна природа права та правова реальність.

5. Єдність природного та позитивного права й відмінності між ними. Природне право як ідея та ідеал права.

6. Правосвідомість як проблема філософії права. Цивілізаційне і специфічно-культурне у правосвідомості.

7. Основні ідеї і принципи філософії права Античності. Сократ, Платон, Арістотель.

8. Основні ідеї і принципи філософії права Середньовіччя.

9. Основні ідеї і принципи філософії права епохи Відродження.

10. Основні ідеї і принципи філософії права Нового часу. Філософсько-правові ідеї західноєвропейського просвітництва XVIII століття: загальна характеристика.

11. Німецька класична філософія права: загальна характеристика. Етико-правові ідеї у філософії І. Канта і сучасність. Методологічні основи філософії права Г.В.Ф. Гегеля.

12. Критична філософія права К. Маркса та Ф. Енгельса.

13. Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта).

14. Позитивізм та його історичні форми в сучасній філософії права. Представники аналітичного правового позитивізму (Бентам, Остін, Ієрінг, Кельзен).

15. Характеристика філософії права 20 ст.

16. Філософія права в Україні

17. Правова антропологія: антропологічні основи права, сутність людини, ментальні передумови правосвідомості. Людиномірні засади права.

18. Громадянське суспільство: історичний філософсько-правовий екскурс.

19. Основні теорії співвідношення права і моралі.

20. Філософсько-правове розуміння прав людини

21. Основні ідеї, принципи, структура правової аксіології.

22. Справедливість як правова цінність та принцип права.

23. Цінності у праві та право як цінність.

24. Свобода як цінність. Право як реалізація ідеї свободи.

25. Теорія справедливості Дж. Роулза.

26. Правова гносеологія. Основи методології права

27. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві. Правова практика як критерій правової істини.

28. Категорія істини як центральна категорія правової епістемології.

29. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм.

30. Покарання як філософсько-правова та соціальна проблема. Підсвідомі основи злочинної діяльності (З. Фрейд).

8.2. Особливості перескладання.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F в ЄКТС) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання, за результатами якого має змогу набрати **від 0 до 100 балів**:

– надає виконані завдання самостійної роботи;

– виконує комплексну контрольну роботу за завданнями із тем усіх модулів.